

Amíg meg nem halnak

KUN ÁRPÁD: BOLDOG ÉSZAK

Kun Árpád nyolc éve költözött Norvégiába, a regény sikerével párhuzamosan megszaporodott interjúiban részletesen el is meséli, milyen okokból, milyen céllal és miért pont oda költözött. Kiderült, nincs ebben semmi csoda, nincs kalandvággy, de még csak írói terv sincs, inkább egy tipikus kelet-európai történet: az egykor a függetlenségéről és a karrierjéről nagyokat álmodó értelmiségi a családalapítás után megtapasztalja, hogy Magyarországon nem tud megélni, és elindul nyugatra, ahol számára teljességgel idegen, napi nyolc órás fizikai munkát vállal. A dolog egyetlen szépsége, hogy aztán épp ezzel nyeri el anyagi és szellemi függetlenségét, és lesz alkalma aztán felszabadultan, saját igényei és tempója szerint írni, sőt: rátalál egy olyan témára, az idegenségre, rátalál egy olyan élethelyzetre, az öregség vagy a betegség miatti kiszolgáltatottságra, ami egy egészen különleges regény megalkotására teszi képessé. De ez még mindig kevés lenne, ha nem találna rá a hősré, aki egy máséhoz alig hasonlítható, mindenén kívül álló tekintettel néz rá a világra és benne önmagára. Kun Árpádnak mindez sikerült, a lelkes kritikák és a rangos díjak őt igazolják.

A könyvről szóló méltatások viszont elfelejtik megemlíteni, hogy a norvég téma, az ottani táj megfogalmazhatóságának problémája már Kun 2011-es, *Szülsz* című verseskötetében is felbukkant, sőt a kötet utolsó, idevágó ciklusa egyenesen a *Boldog Észak* címet viseli. Annak a könyvnek még inkább a gyerekkor feldolgozása, a szülőktől való elszakadás és a szülővé válás a fő témája, de ahogy a cikluscím is jelzi, már hangsúlyosan ott van az akkor még kiforratlanul megfogalmazott, nem kellően átlátott és megértett tapasztalat is, ami aztán az előttünk lévő regényben nyerte el adekvát formáját. De az már a versekben is látszik, hogy Kun Árpád hamar felismerte, hogy a természet képzete kulturálisan meghatározott része a gondolkodásunknak, azaz a legkevésbé sem magától értetődő. Az ember és a természet viszonya, e viszony jellege, állandó változása, kulturális szerepe évezredek történeteket rejt, melyek a környezet védelmének egyre sürgetőbb, és politikailag is egyre relevánsabb, kérdésével együtt válnak részleteiben is mind érdekesebbé. Amikor az irodalom a természet felé fordul, végső soron arra vállalkozik, hogy szavak segítségével ragadja meg a világnak azt a részét, mely épp szótlanúsága miatt különül el az embertől. A norvég táj, a fjordok, a hőses élménye, majd a hónapokig makacsul kitartó tél okozta hiánytünetek, a hosszú esték, a hegyek, a hegyeken vezető lélegzetelállító serpentinek, az utak mellett vagy a házak tetején legelő kecskék, az ablakon belőgő faágak képében megjelenő természeti környezet az ezt leíró versekben és regényrészletekben épp ezért több pusztá háttérnél. Ugyanolyan figyelmet érdemel, mint a szöveg bármely más építőeleme. Kun Árpád újabb művei mindeközben azt is megmutatják, hogyan változtatja meg az idegen táj a költő nyelvét, szóhasználatát, hanghordozását és persze képi világát, hogyan változik az író érzékenysége, hogyan hat az új környezet a magyar versre. Nyolc év hosszú idő egy alkotó életében, ezalatt óhatatlanul eltávolodik az élő nyelvtől, érzi a mindennapos nyelvhasználat, vagy még inkább a beszélt nyelvvél való kapcsot-

legbeszédesebb jelenet az a fürdetés, amikor a nadrág alá vett jégeralsó miatt iszonyatosan viszketni kezd a combja – a kinti hideg és a fürdőszoba melege ugyanis elviselhetetlen és áthidalhatatlan távolságban van. Ennek ellenére még lehetne igaz, hogy a boldogság, legyen az akár csak pillanatnyi, nem az éghajlattól és a napsütéses órák számától függ, és akár egy hóviharban is meg lehet látni a szépet. Emlékezetes, ahogy Kun az elgázolt hópelyhek játékosan gyengéd tragédiájáról ír, máskor szinte látjuk a jéggé fagyott vízesés lélegzetelállító formáit, de mindig ott a másik oldal is: a jégbe belefagyott egy birka, ha pedig elolvad a jég, a lezúduló víz zajától nem lehet majd aludni messze és távol sem.

A halál egyébként is fontos téma a regényben, már csak azért is, mert nagyrészt öregek ápolásáról van szó, de közben Aimé életének aktív részei a halálukból szellemként vagy a hallucinációk hatásra visszatérő szülők és nagyszülők, és azért is, mert már a regény egészen remek első mondatai ebbe az irányba fordítják a figyelmünket. Sok kritika idézte már ezeket a mondatokat, idézem én is, legalább az első kettőt: „Meghaltak sorban nagyapám, apám, anyám. Mindhárom ember, akihez egyáltalán valami közöm volt.” Egy különleges hős beszél aztán minderről, aki végtelenül jó és tisztességes, a kevésnek is örülni tud, nem irigy, nem méricskélős. Viszont nyitott, érdeklődő, érzékeny és megértő – talán nincs is ilyen ember, csak a mesékben. Ahogy az is csodaszamba megy, hogy hány nyelven tud, és milyen könnyen tanulja ezeket, hogy aztán végső soron a nyelvtudása tegye lehetővé, hogy változtatni tudjon az életén és mások életén is. De ennél is lenyűgözőbb, ahogy ez a mesélő a világ legnagyobb természetességével beszél a szellemekről, a megdöbbentő vudu szokásokról, a halottak állandó jelenlétéről, a varázslatokról és a varázserejű italokról. Nem csodálkozik semmin se, hiszen számára ez a valóság, így van berendezve a világ, beszélő állatokkal, apró csodákkal, magyarázatot nem igénylő megmagyarázhatatlan eseményekkel. Külön szép, hogy ezt a természeteséget érezhetjük a betegekkel való találkozásakor is. Számára az elfogyó, összetört, rugalmatlan testek, az öregség kellemetlenségei, úgymint a pelenkák, a sebek, a szagok, majd aztán a halál is csak az élet elidegeníthetetlen része, vagy épp a munka része. Az ezekkel kapcsolatos élményeit inkább csak rögzíti, leírja, nem kommentálja. Rendkívül intim helyzet valakinek, egy felnőt, idegen embernek kitörölni a fenekét, de Aimé nem nagyon undorodik, a salakanyagot az élet bizonyítékának látja, a halál feletti ideiglenes győzelem jelének: addig kell törölni az idős emberek fenekét, addig kell új pelenkát adni rájuk, amíg meg nem hallnak. Írói bravúr, hogy épp az a pillanat lesz a szerelem felismerésének pillanata, amikor Aimé megérzi Gréte széketének szagát, és a sajátjához hasonlónak találja, elfogadja – a guszttustalanból, az undorítóbból Kun a szemünk előtt ír romantikusait.

De a halállal kapcsolatos gondolatok is talán csak nekünk, magyar olvasóknak furcsák. Hiszen azt még a *Mese porról, kőről és vízről* című versből tudjuk, hogy a norvégok úgy mondják: „kőből lettünk, és kővé leszünk”, és ez Kun Árpád számára a két mentalitás különbségének lényegére mutat: „Meghalni igen, elmúlni nem.” A port elfújja a szél, a kő örökre megmarad. Igaz, az elhunyt gyerekek, de még a halva született gyerekek is válhatnak azonban vízzé, mondja ugyanez a vers, de vízzé is csak azért válnak, hogy aztán megfagyhassanak. Kő vagy jég: azon a vidéken örök mind a kettő. A vudu vidám temetési szertartásai ugyan messze állnak a norvégok

regényben ábrázolt halálszemléletétől, de az elfogadás momentuma mind a két kultúrában ott van – legalábbis Aimé történetében ezek egymás közelébe kerülnek, a két világ épp ezen keresztül válik számára átjárhatóvá.

A másik ilyen híd a már emlegetett természetközelség. Aimé beszél, vagy a titokzatos drogok hatására úgy érzi, beszél az állatok és a növények nyelvén, érti a kígyókat és a kaktuszokat – és nem csak Beninben, hanem később Norvégiában is. De, hogy megint idézzek a *Boldog Észak*-ciklusból, ez Norvégiában mással is megeshet, például a vers beszélőjével: a természet megszólal és a harmóniáról, a békéről, az állandóságról, az elfogadásról, a tiszteletről mond valamit: „Minap az erkélyen teregettem, és / kitartóan mormolt valamit egy nyírfa” (*Nyír és fenyő*). Aimé ugyanilyen nyitott szemmel és nyitott füllel jár a világban, megpróbálja a legváratlanabb helyekről jövő „üzeneteket” legalább részben megérteni, azok segítségével kijönni a versekben szintén többször megénekelte (pl. *Mese a világ leghosszabb alagútjáról*), de a regényben is fontos metaforának értődő alagútból, ahová élete során, egyszer legalább, alighanem mindenki betéved.

Ha a könyv alapján mérlegre tennénk tehát a déli és az északi, a benini és a norvégiai élet előnyeit és hátrányait, boldogság- és szomorúságfaktorát, nem lenne azért olyan egyértelmű az északi lét előnye – úgy értem, Aimé sem mondja Norvégiát mindenben jobbnak. Az a színes, változatos, ízekkel és illatokkal teli, mindig meglepetéseket tartogató élet, ami Afrikából elénk tárul, nagyon is vonzó. A transzcendencia közelsége, a különféle varázsfőzetek használata, ami aztán a transzcendenst még közelebb hozza, avagy a transzba vivő táncok és zenék, az emberek közelsége, egymásra utaltsága még a szegénység és a fertőzések ellenére is emberibbnek tűnhet, mint a kiválóan működő, de talán túlságosan steril, túlságosan kiszámítható, az embereket saját házuk védelmébe visszazorító norvég társadalom, ahol Aimé mégis otthonra lel, megnyugvást talál. És szerelmet is talál. A szerelem pedig mindent visz.

Végső soron tehát ez a momentum, az erotikus vágy felébredése és kölcsönösségének felfedezése, majd a gyengédség megélése és a szerelem biztonsága, illetve a családalapítás lehetősége jelenti Aimé számára a boldogságot. Kötődik-e ez Norvégiához? Azt hiszem, csak annyiban, hogy egy olyan országban történik mindez, ahol fekete bőrű, francia állampolgárságú bevándorlóként, de a nyelvtudás birtokában azonnal munkát találhatott. Ahol a közösség volt annyira nyitott és elfogadó, hogy ő gond nélkül kereshesse a helyét. Nem szerez ugyan barátokat, az éjszakai jó ideig továbbra is magányosak, de dolgozhat, lakhat, békében élhet. Az egyik idős hölgyvel való vicces találkozása – amikor is a nő a fekete bőrű ápolót meglátva hisztériás rohamot kap, és bezárkózik a fürdőszobába – jól mutatja, hogy épp ezen a szinten, az intimitás szintjén azért nagyon is ott van a társadalom mélyén az idegenekkel szembeni bizalmatlanság. Hiszen a nőről kiderül, hogy egész életében szűz maradt, de rémálmaiban egy fekete óriás támadt rá és erőszakolta meg. A jelenetben, mely a könyvet átható derűt és humort is pontosan illusztrálja, ezt az álmát hitte beteljesedni. Fontos ez az epizód, és még szebbé teszi az ápoltból feleségé váló Gréte és Aimé szerelmét: leküzdének minden kulturális és testi akadályt, hogy végül férj és feleség lehessenek. Tényleg, mint a mesében: élnek, amíg meg nem halnak.

A tragikusra hangolt magyar irodalomban az efféle happy end teljességgel szokatlan. De legyünk igazságosak: a könyv és a történet a befejezéstől függetlenül is

érdekes, fordulatos, újszerű, a regény építkezése kimunkált, tudatos, a szerkezet átgondolt, a szöveg olvasmányos, gördülékeny, igényes, sok helyen kifejezetten emelkedett. Bármerre fordulhatna a történet a végén, az olvasói élmény hasonló lenne. Az identitásával küzdő, Beninben magát európainak érző, Európában viszont bőrszíne miatt afrikainak nézett férfi végül is képes szembenézni állandó idegenségérzetének okaival, képes a gyerekkori szeretetnélküliségen túllépni, kinyílni, és már nem csak szeretet adni, hanem szeretve lenni is. Képesse válik egy mélyebb emberi kapcsolatra, tud vágyakozni és vonzó lenni. Már nem olyan, mint egy szobor vagy egy arc az emlékművön, mint egy tetszhalott, hiszen elfogadja, hogy vannak érzése és elfogadja ezeket az érzéseket, képes artikulálni önmagát és megérteni mások érzéseit is. Ő maga is felelős volt ugyanis azért, hogy korábban nem szereték. Mondhatni, nem akarta, hogy szeressék. Ahogy olvassuk: „Olyan gyengéden és odaadóan simogatott a lehulló hó, ahogy még soha senki. Igaz, addig soha senkinek nem adtam rá lehetőséget, hogy megsimogasson” (240.).

Azt hiszem, ez a bátorság az igazi eseménye a könyvnek: Aimé, akinek a neve, tudjuk, franciául „szeretett”-et jelent, a rengeteg nyelvtanulás után megtalálja saját érzelmei nyelvét is, majd szembenéz azzal a furcsa helyzettel, hogy saját magára is mint önmagától idegenre néz, és megérti a neve jelentését: mindig arra vágyott, hogy szeressék, és végre megtapasztalja, mert engedi, hogy szeretik. Ne feledjük, egy negyven éves ember történetét olvassuk, mégis, mintha egy tinédzser bájos élményei lennének ezek: az első merevedés, az első fantáziák, az első érintés, az első csók, az első együttlét – hiszen ezek adják a történet második felének vázát, rajzolják meg egy korábban teljesen aszexuális férfi magára ismerésének útját. Mélyen elfojtott vágyak törnek elő, nem véletlenül érzi ő maga is úgy, mintha egy vad, idegen ember lépne elő belőle. Előlép, és aki elolvasta a könyvet, meg is szeretne, emlékezetébe is véste ezt a kedves, tehetséges, jóra érdemes embert, Aimé Billont és az ő történetét regényé szövő, íróként épp most felnőtté vált szerzőt, Kun Árpádot. (*Magvető*)

BEDECS LÁSZLÓ

Akiknek nem csillog szépen az ezüst

BENEDEK SZABOLCS: FOCIALISTA FORRADALOM

Vajon van-e még egy olyan ország, amelyben olyan keveset ér az ezüstérem, mint a miénkben? Messze vezető társadalmi, etikai és lételméleti dilemma ez, amely – nem szójátéknak szánom – az Aranycsapat kapcsán kerül terítékre. Legbelső tartalmát tekintve számomra erről is szól Benedek Szabolcs új regénye, a *Focialista forradalom*. Jó érzéssel nem válaszol erre a kimondatlan kérdésre, de amennyire ez az irodalmi történetmesélés módszereivel lehetséges, körbejárja témáját az író. Ha valaki arra gondolna, hogy elkészült a kortárs próza legújabb focikönyve, alaposan tévedne: nem hivalkodó módon, mégis egyértelműen történelmi regény született.